

Uchwała z dnia 29 września 2005 r.

II UZP 10/05

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Beata Gudowska, Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 29 września 2005 r. sprawy z wniosku Andrzeja O. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o wcześniejszą emeryturę, na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 25 maja 2005 r. [...]

„Czy przy ustalaniu prawa do wcześniejszej emerytury możliwe jest zaliczenie okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela, o którym mowa w § 15 Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), do okresów pracy w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4 Rozporządzenia ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Przy ustalaniu okresów zatrudnienia warunkujących nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym nie jest możliwe zaliczenie okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela do okresów pracy w szczególnych warunkach (§ 15 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, Dz.U. Nr 8 poz. 43 ze zm.).

U z a s a d n i e

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego. Decyzją z dnia 17 lipca 2003 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w G. odmówił wnioskodawcy Andrzejowi

O. przyznania prawa do emerytury, wskazując, że nie udokumentował on wymaganych 15 lat pracy w szczególnych warunkach, wykazując jedynie 8 lat 4 miesiące i 22 dni oraz 7 lat i 11 miesięcy pracy w szczególnym charakterze (nauczyciela). W uzasadnieniu decyzji organ rentowy odmówił łącznej oceny wymaganego okresu zatrudnienia poprzez sumowanie obydwu rodzajów tych prac.

Wobec odwołania wnioskodawcy, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni wyrokiem z dnia 21 stycznia 2004 r., zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury, przyjmując, że praca nauczyciela, o której mowa w § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) jest pracą zaliczaną do prac, o których mowa w § 4 tego rozporządzenia, wymienionych w załączniku A. Sąd Okręgowy powołał się na analogiczny pogląd wyrażony w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 2 grudnia 1998 r., III AUa 1105/98 (OSA 1999 nr 10, poz. 51).

W apelacji organ rentowy, zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) w związku z § 4 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania, ewentualnie uchylene zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. W ocenie organu, przy ustalaniu okresów zatrudnienia, okresów wykonywania pracy w szczególnym charakterze (nauczyciela) nie można sumować z okresami pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Apelacyjny powziął przy rozstrzygnięciu apelacji wątpliwości prawne, którym dał wyraz w przedstawionym w trybie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnieniu prawnym. Z niewątpliwego stanu faktycznego sprawy wynika, że ubezpieczony wykonywał prace w warunkach szczególnych, o których mowa w Dziale II załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i w § 4 ust. 3 (prace na kolei) przez 8 lat 4 miesiące i 22 dni. Ponadto, przez 7 lat i 11 miesięcy wykonywał pracę nauczycielską uważaną za pracę w szczególnym charakterze w świetle § 15 rozporządzenia.

Według Sądu Apelacyjnego do rozstrzygnięcia pozostaje kwestia możliwości doliczenia do okresów pracy w szczególnych warunkach, pracy wykonywanej przez ubezpieczonego przez okres 8 lat 4 miesięcy i 22 dni (wymienionej w załączniku A), pracy w szczególnym charakterze, jako nauczyciela - § 15 rozporządzenia, wykonywanej przez 7 lat i 11 miesięcy. Jedynym przepisem regulującym doliczenie do okresów pracy w szczególnych warunkach (wymienionych w wykazie A rozporządzenia), prac niewymienionych w tym wykazie jest § 4 ust. 3, pozwalający na doliczenie do okresów pracy w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A jedynie okresów pracy na kolei, które w przypadku ubezpieczonego organ rentowy doliczył do prac w szczególnych warunkach, a ponadto okresy pracy górniczej oraz okresy wymienione w § 5 - 10 rozporządzenia. Te ostatnio wymienione przepisy nie dotyczą pracy nauczyciela, gdyż ta praca jest uwzględniona w § 15 rozporządzenia. Oznacza to, że jedyny przepis rozporządzenia, regulujący możliwość doliczania do prac w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A innych prac spoza tego wykazu, nie daje podstaw do doliczenia pracy w szczególnym charakterze w postaci pracy nauczyciela. Możliwość doliczenia do okresów pracy w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A prac (w szczególnych warunkach), o których mowa w przepisach § 6- 8a rozporządzenia wydaje się zrozumiała, gdyż jedno i drugie są pracami tego samego rodzaju, mając charakter prac w szczególnych warunkach. Natomiast możliwość doliczenia do okresów pracy w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A niektórych tylko prac w szczególnym charakterze (jedynie funkcjonariuszy mundurowych, o których mowa w § 9 i 10 rozporządzenie), jest - w ocenie Sądu - niezrozumiała, ale nie daje podstaw do przyjęcia wprost, że do prac w warunkach szczególnych zalicza się prace w charakterze szczególnym (nauczyciela). Według Sądu pominięcie możliwości doliczenia do prac w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A, innych prac w szczególnym charakterze wymienionych w § 11 - 15 rozporządzenia, może godzić w zasadę równości wobec prawa, wyrażoną w art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy zauważyć, że pytanie zostało sformułowane mało precyzyjnie, Sąd bowiem użył potocznego określenia „wcześniejsza emerytura”, podczas gdy pytanie dotyczy ustalenia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym. Prawo

do takiej emerytury przysługuje ubezpieczonym, dla których wiek emerytalny ustalony jest na 60/65 lat, ale w określonych okolicznościach mogą one przejść na emeryturę wcześniej, tj. mimo nieosiągnięcia takiego wieku.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2-3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1, przy czym według ust. 2 dla celów ustalenia tych uprawnień, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych.

Natomiast w myśl ust. 3 pkt 5 powołanego przepisu dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze uważa się nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, zaś zasady przechodzenia na emeryturę, bez względu na wiek, nauczycieli urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. określają odrębne przepisy (ust. 5).

Z przedstawionych unormowań wynika, że zachowuje swoją moc regulacja zawarta w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wydanym z upoważnienia i w ramach delegacji ustawowej, zawartej w art. 55 nieobowiązującej już ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), która w art. 53 ust. 4 przewidywała, że w stosunku do nauczycieli uprawnienia z tytułu szczególnego charakteru ich zatrudnienia, regulują odrębne przepisy. W tym kontekście należy odczytywać postanowienia § 2, 4 i 19 powołanego rozporządzenia. Pierwszy z tych przepisów określa w ust. 1, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, a przy ustalaniu tych okresów, uwzględnia się także okresy takiej pracy wykonywanej przed

dniem wejścia w życie rozporządzenia (§19 ust. 1), drugi zaś, w ust. 1 pkt 3 stanowi, że pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, nabywa prawo do emerytury, jeżeli ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Po tych ogólnych rozważaniach, należy - odnosząc się do stanu faktycznego sprawy - przypomnieć, że rozporządzenie rozróżnia zatrudnienie w szczególnych warunkach i zatrudnienie w szczególnym charakterze, przewidując nadto możliwość doliczenia do okresów pracy w szczególnych warunkach, wymienionych w wykazie A, okresów pracy górniczej, okresów zatrudnienia na kolei, a także pracy lub służby bliżej wymienionych w § 5 - 10 rozporządzenia. Z powyższego wynika więc, że zaliczenie innych okresów pracy, w tym pracy pedagogicznej, nie jest możliwe. W orzecznictwie przyjmuje się (por. np. wyrok z dnia 15 grudnia 1997 r., II UKN 417/97, OSNAPiUS 1998 nr 21, poz. 638), że nie korzysta z uprawnienia do emerytury w niższym wieku emerytalnym pracownik, który nie udowodnił, że wykonywał pracę w szczególnych warunkach w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku. Z rozważań zawartych w tym orzeczeniu należy nadto wyprowadzić wniosek, iż - ze względu na charakter omawianego świadczenia (wcześniejsza emerytura) - przepisy rozporządzenia należy wyklądać ściśle.

W związku z charakterem świadczenia „przy ustalaniu prawa do wcześniejszej emerytury nie jest możliwe zliczenie okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymienionych odrębnie w wykazie A i wykazie B, stanowiących załączniki do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze” (tak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2002 r., II UKN 53/01, OSNP 2003 nr 23, poz. 576). Z orzeczenia tego wynika więc, że nie można dokonywać zliczenia różnych okresów pracy w szczególnych warunkach, w związku z różnymi wymogami, od spełnienia których rozporządzenie uzależnia przyznanie świadczenia.

W wyroku z dnia 18 stycznia 2005 r., II UK 137/04 (OSNP 2005 nr 15, poz. 234), zawarto tezę, według której § 4 pkt 1 i 3 oraz 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze nie przewidują możliwości zaliczenia nauczycielom do okresów pracy w szczególnym charakterze jakichkolwiek innych okresów zatrudnienia, nawet uznanych w myśl rozporządzenia za

wykonywane w szczególnym charakterze, tym bardziej więc nie jest dopuszczalne łączenie okresów pracy w warunkach szczególnych z pracą w szczególnym charakterze. Stanowisko to skład rozpoznający niniejszą sprawę w pełni podziela.

Przedstawione zasady, wynikają także z - podzielanej przez skład rozpoznający sprawę - uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1986 r., III UZP 56/85, (OSNCP 1986 nr 12, poz. 203).

Z tych względów orzeczono jak w sentencji uchwały.

=====